

Piotr Borysiuk

<https://orcid.org/0000-0002-2357-5929>

Komenda Główna Policji, Główne Archiwum Policji

PROBLEM POŁĄCZENIA BIURA DOCHODZENIOWO- -ŚLEDZCZEGO KOMENDY GŁÓWNEJ MO Z BIUREM ŚLEDZCZYM MSW W OKRESIE TRANSFORMACJI RESORTU SPRAW WEWNĘTRZNYCH W LATACH 1989–1990

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację studiów w zakresie transformacji organów komunistycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (MSW), w tym centralnych pionów milicyjnych, usytuowanych w Komendzie Głównej Milicji Obywatelskiej (KGMO). W wyniku tego procesu ostatecznie powstały Policja oraz jej organ centralny w postaci Komendy Głównej Policji (KGP). Interesującym zagadnieniem związanym z przekształceniami komunistycznego MSW były plany integracji milicyjnego pionu dochodzeniowo-śledczego z esbeckim pionem śledczym. We wcześniejszym opracowaniu zaprezentowano kwestię tzw. likwidacji Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi (BPG) KGMO w korelacji z powstaniem Departamentu Ochrony Gospodarki MSW (DOG)¹. Milicyjnego pionu PG nie połączono z esbeckim pionem DOG, lecz zaplanowano i uzgodniono jego wewnątrzmilicyjne scalenie z pionem kryminalnym, do czego jednak nie doszło. Faktycznie i formalnie piony PG i kryminalny zintegrowano w jedną strukturę organizacyjną w momencie

¹ P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w okresie 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, nr 20.

powołania Policji². Koncentrując się na przedstawieniu planów scalenia Biura Dochodzeniowo-Śledczego (BDS) KGMO z Biurem Śledczym (BŚ) MSW, już na wstępie należy zaznaczyć, że wnioski dla milicyjnego pionu dochodzeniowo-śledczego (DŚ) są zupełnie inne niż dla pionu PG, jednak równie ciekawe. Jest to bowiem egzemplifikacja instytucjonalnego ścierania się stanowisk pionów MO z SB, a nawet paradoksalnej próby przejścia nadzoru przez strukturę milicyjną nad esbecką.

Poza kwerendą archiwalną i biblioteczną do celów niniejszego studium przeprowadzono wywiad ze Zdzisławem Czarneckim³. Należy zaznaczyć, że przedstawione w artykule oceny i wnioski są wyłącznie wyrazem osobistych poglądów autora sformułowanych w toku badań naukowych. Nie zawierają stanowiska komendanta głównego Policji, KGP, innych instytucji państwowych ani oficera, z którym przeprowadzono rozmowę.

W końcu lat osiemdziesiątych XX w. w skład resortu, jako równorzędne struktury centralne MSW, wchodziły zarówno esbeckie BŚ MSW, jak i milicyjne BDS, funkcjonujące tradycyjnie w ramach KGMO. BŚ MSW działało na podstawie regulaminu organizacyjnego z 30 listopada 1965 r., który następnie modyfikowano⁴. Jak zauważył Paweł Piotrowski: „Biuro Śledcze MSW prowadziło postępowania karne w sprawie przestępstw należących do właściwości SB, organizowało również pracę operacyjną na rzecz realizacji zadań SB wśród osób pozbawionych wolności. W 1975 r. składało się z pięciu wydziałów: wydziały I i II prowadziły postępowania przygotowawcze w sprawach o znacznej wadze dla bezpieczeństwa państwa, Wydział IV obsługiwał technikę operacyjną i tajnych współpracowników celnych w areszcie śledczym przy ul. Rakowieckiej, Wydział Inspekcji nadzorował i koordynował pracę wydziałów śledczych WUSW, a Wydział Ogólny odpowiadał za bieżącą

² *Ibidem*.

³ Zdzisław Czarnecki – inspektor Policji w stanie spoczynku, w okresie 1980–1987 funkcjonariusz Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KWMO/WUSW w Rzeszowie, a w latach 1987–1990 BDS KGMO. W 1990 r. członek Zespołu Nadzorującego Organizację Policji. W okresie 1990–1994 służył w Biurze Dochodzeniowo-Śledczym KGP (w latach 1992–1993 wchodził w skład Grupy Operacyjnej „Maraton”). Od 1994 do 1998 r. naczelnik Wydziału II Biura do Walki z Przystępczością Zorganizowaną KGP. Jeden z organizatorów policyjnych struktur do walki z przystępczością zorganizowaną w latach dziewięćdziesiątych XX w. W latach 1998–1999 naczelnik wydziału w Departamencie Nadzoru i Kontroli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. W okresie 1999–2002 dyrektor Biura ds. Informacji Kryminalnej i Współpracy z SIS w MSWiA (zob. *Czarnecki Zdzisław Tadeusz* [w:] Z.A. Judycki, *Encyklopedia policji. Część biograficzna*, t. 1, Kielce [2011], s. 49).

⁴ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), 01225/497, Zarządzenie nr 00123/65 ministra spraw wewnętrznych w sprawie regulaminu organizacyjnego Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 30 XI 1965 r., k. 47–50.

obsługę Biura”⁵. Z kolei Filip Musiał – syntetycznie opisując strukturę SB – bardziej skupił się na kwestiach operacyjnych: „Biuro Śledcze prowadziło postępowania przygotowawcze w sprawach realizowanych przez pionierzy operacyjne SB. Współdziałało także z nimi, opiniując niektóre przedsięwzięcia operacyjne, a w określonych sytuacjach samodzielnie prowadziło tego rodzaju pracę, głównie agenturalną, przez werbowanie osobowych źródeł informacji w aresztach i więzieniach”⁶.

W kontekście powyższych wypowiedzi specjalistów z zakresu struktur i metod działania organów bezpieczeństwa PRL warto przywołać swoistą autoreklamę BŚ MSW z połowy lat osiemdziesiątych, którą zaprezentował jego ówczesny dyrektor Jerzy Karpacz⁷ w wywiadzie udzielonym Sławojowi Kopce z resortowego czasopisma „W Służbie Narodu”⁸: „Każdy, bez względu na wiek, funkcjonariusz biura musi przede wszystkim rozumieć cele, jakie stawiane są przed tą jednostką, a także skutecznie i w zgodzie z obowiązującym prawem realizować je”⁹. Dalej zauważył, że wielu pracowników BŚ „to ludzie stosunkowo młodzi”, a jednocześnie „już doświadczeni, ukształtowani funkcjonariusze, przeciętnie z 10–15-letnim stażem służby. W zdecydowanej większości są to prawnicy”¹⁰. Podkreślił: „[...] dobór kadr do naszej jednostki wymaga szczególnej uwagi. Funkcjonariusza tego pionu musi cechować – obok specjalistycznej wiedzy prawniczej –

⁵ P. Piotrowski, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 31. Zob. również M. Dźwiągła, P. Skubisz, *Wprowadzenie* [w:] *Pionierzy śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. *idem*, Szczecin 2017, s. 10–11; *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013, s. 120.

⁶ F. Musiał, *Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, wyd. 3, Kraków–Warszawa 2018, s. 45.

⁷ Płk Jerzy Karpacz (ur. 1946) – docent Akademii Spraw Wewnętrznych. W resorcie spraw wewnętrznych od 1 V 1968 r. Od 1 III 1980 r. zastępca naczelnika, a od 15 III 1983 r. naczelnik Wydziału II BŚ MSW. W okresie 1 XI 1983 – 31 XII 1983 r. zastępca dyrektora BŚ MSW. Od 1 I 1984 do 31 VII 1985 r. dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW. Od 1 VIII 1985 do 1 XII 1988 r. dyrektor BŚ MSW. Od 1 XII 1988 do 30 VI 1989 r. szef WUSW w Wałbrzychu. W okresie 1 VII 1989 – 1 XI 1989 r. zastępca szefa SB, a od 1 XI 1989 do 10 V 1990 r. szef SB (zob. P. Piotrowski, *Służba...*, s. 16, 62, 71, 310; *idem*, *Przemiany w MSW w latach 1989–1990*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4, s. 48–49; katalog funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/10783>, dostęp 20 III 2021 r.).

⁸ S. Kopka, *Konsekwentnie bez emocji. Rozmowa z dyrektorem Biura Śledczego MSW, pplk. dr. Jerzym Karpaczem*, „W Służbie Narodu” 1985, nr 50–51 (nr specjalny 6/85), s. 4–5.

⁹ *Ibidem*, s. 4–5.

¹⁰ *Ibidem*, s. 5.

szczególna rozważa, spokój, pryncypialność”¹¹. Charakteryzując zakres realizowanych spraw, Karpacz zauważył, że to „Biuro Śledcze i terenowe wydziały śledcze prowadzą te najpoważniejsze, głównie o przestępstwa skierowane przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym państwa, a więc szpiegowskie, aferowe oraz popełniane z motywów politycznych”¹². Jeśli chodzi o realizację zadań, warto zwrócić uwagę na jego wypowiedź dotyczącą kooperacji z innymi strukturami cywilnej bezpieki: „Biuro Śledcze ściśle współdziała ze wszystkimi jednostkami organizacyjnymi Służby Bezpieczeństwa. Bywa nierzadko tak, że stanowimy ostatni etap w złożonym łańcuchu działań rozpoznawczo-wykrywczych tych jednostek, chociaż nie stanowi to reguły. Od jakości tego współdziałania często zależy ostateczny efekt podejmowanych przez resort przedsięwzięć. Wysoko oceniam to współdziałanie, a dowodzą tego prowadzone przez biuro postępowania przygotowawcze i ich rezultaty”¹³.

Ponadto Karpacz wygłosił kuriozalną skargę dotyczącą ataków na pion śledczy SB: „[...] każdy niemal z naszych pracowników został przynajmniej raz odnotowany przez RWE. Przedstawia się nas w czarnych barwach, nierzadko podaje również nasze adresy, numery telefonów itp. Cel tej perfidnej praktyki jest czytelny i wiadomy: wyrzucić presję psychiczną, złamać, zmusić do porzucenia tej »niecnej« służby. Z drugiej zaś strony chodzi o zdyskredytowanie nas w środowisku, w miejscu zamieszkania, może zachęcić do jakiegoś desperackiego czynu”¹⁴.

Struktura milicyjnego pionu DŚ została określona w zarządzeniu nr 012/68 ministra spraw wewnętrznych z 22 lutego 1968 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego BDS KGMO MSW¹⁵, gdzie wskazano, że biuro jest „odpowiedzialne za kierowanie całokształtem pracy dochodzeniowo-śledczej, ujawnianie i zapobieganie przestępczości oraz wykrywanie ich sprawców – w ramach pracy dochodzeniowo-śledczej Służby Milicji”¹⁶. W jego skład wchodziły kierownictwo, wydziały I (Kontroli i Nadzoru Ogólnego), II (ds. Przestępstw Kryminalnych), III (ds. Przestępstw Gospodarczych), IV (Śledztw Szczególnej Wagi), Sekcja Operacyjna oraz Kancelaria¹⁷.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ AIPN, MSW, 01225/551, Zarządzenie nr 012/68 ministra spraw wewnętrznych w sprawie regulaminu organizacyjnego Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 22 II 1968 r., k. 58–61.

¹⁶ *Ibidem*, k. 58.

¹⁷ *Ibidem*, k. 60.

Do zadań BDŚ KGMO należało organizowanie, inicjowanie badań oraz dokonywanie analiz w zakresie praktyki dochodzeniowo-śledczej, koordynacja i prowadzenie postępowań przygotowawczych w sprawach szczególnie ważnych i zawiłych, nadzorowanie i kontrolowanie pracy dochodzeniowo-śledczej w Służbie Milicji, tworzenie wytycznych w obszarze taktyki i techniki czynności dochodzeniowo-śledczych, organizacja i nadzór pracy operacyjnej w aresztach MO, inicjowanie założeń szkoleniowych w sferze specjalizacji milicjantów w pracy dochodzeniowo-śledczej, opracowywanie i opiniowanie projektów przepisów wg właściwości biura, kooperacja z jednostkami MSW, Ministerstwa Sprawiedliwości, prokuratury, jak również kontroli, rewizji i inspekcji oraz z instytucjami naukowymi, opiniowanie kandydatów na naczelników wydziałów jednostek terenowych MO i zmian organizacyjno-kadrowych realizowanych na rzecz Departamentu Kadr MSW¹⁸.

Na podstawie § 4 zarządzenia nr 012/68 MSW dziesięć miesięcy później wydano zarządzenie dyrektora BDŚ KGMO z 30 grudnia 1968 r. w sprawie zakresu działania komórek organizacyjnych BDŚ KGMO MSW oraz zakresu czynności poszczególnych stanowisk służbowych, w którym szczegółowo wyliczono zadania komórek organizacyjnych biura¹⁹.

Wydział I kontrolował pracę dochodzeniowo-śledczą w jednostkach MO prowadzących postępowania przygotowawcze. Inicjował, realizował i koordynował badania w tym zakresie i formułował zalecenia dotyczące usunięcia nieprawidłowości albo upowszechnienia prawidłowych metod ścigania sprawców przestępstw i rozwiązań organizacyjnych. Dodatkowo tworzył i opiniował projekty przepisów regulujących pracę dochodzeniowo-śledczą. Bezpośrednio badał skargi obywateli w związku z postępowaniem przygotowawczym lub zlecał to jednostkom poziomu wojewódzkiego. W tej sferze kooperował z Wydziałem Skarg i Wniosków Gabinetu Ministra SW. Przygotowywał również materiały analityczne dotyczące m.in. poziomu i organizacji pracy dochodzeniowo-śledczej, wykrywalności przestępstw czy postępowania przygotowawczego²⁰.

Zadaniem Wydziału II była merytoryczna kuratela nad poszczególnymi elementami postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa kryminalne, pożary, awarie, wypadki przy pracy, katastrofy i przestępstwa drogowe. W tym zakresie tworzył i upowszechniał zasady taktyczne i orga-

¹⁸ *Ibidem*, k. 58–60.

¹⁹ AIPN, 01094/209, Zarządzenie dyrektora Biura Dochodzeniowo-Śledczego KGMO w sprawie zakresu działania komórek organizacyjnych Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz zakresu czynności poszczególnych stanowisk służbowych, 30 XII 1968 r., k. 3–10.

²⁰ *Ibidem*, k. 4–5.

nizacyjne postępowania przygotowawczego, udzielał pomocy jednostkom MO w formie nadzoru lub doraźnego wsparcia w wykonywaniu ważniejszych czynności śledczych, koordynował działania śledcze prowadzone przez kilka jednostek MO, analizował sprawy umorzone w jednostkach MO niższego rzędu i podejmował czynności wykrywcze w tym obszarze. Ponadto formułował i przekazywał jednostkom MO wnioski inicjujące działalność zapobiegawczą, inicjował i bezpośrednio opracowywał wystąpienia profilaktyczne do organów administracji i sporządzał informacje dla struktur partyjnych. W tej sferze tworzył dokumenty analityczno-statystyczne oraz wnioski dotyczące założeń i programów szkolenia specjalistycznego co do postępowania przygotowawczego. Ponadto współdziałał z Biurem Kryminalnym KGMO i Zakładem Kryminalistyki KGMO²¹.

Wydział III realizował te same czynności co Wydział II, ale w odniesieniu do postępowań przygotowawczych o przestępstwa gospodarcze. Co naturalne, kooperował z BPG KGMO. Na szczeblu centralnym współdziałał z organami kontroli, rewizji i inspekcji oraz innymi ogniwami MSW. Wnioskował o powoływanie przez organy centralne zespołów kontrolnych na potrzeby nadzorowanych spraw i współpracował z tymi ekipami²².

Wydział IV prowadził postępowania przygotowawcze szczególnej wagi, udzielał pomocy jednostkom MO w zakresie postępowania przygotowawczego wydzielonego ze sprawy głównej realizowanej przez ten wydział, upowszechniał doświadczenia z prowadzonych spraw, opracowywał informacje dla instancji partyjnych i kierownictwa służbowego, jak również przedstawiał propozycje dotyczące zapobiegania przestępczości²³.

Oprócz czterech wymienionych wydziałów, zajmujących się *stricte* postępowaniem przygotowawczym, w BDS KGMO powstała Sekcja Operacyjna, która miała organizować pracę operacyjną na potrzeby BDS KGMO oraz sprawować nad nią nadzór w jednostkach terenowych MO. Ponadto kooperowała z Centralnym Zarządem Więziennictwa Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie działań dochodzeniowo-śledczych²⁴.

W 1977 r. zmodyfikowano strukturę BDS KGMO – zlikwidowano dotychczasowy Wydział IV (Śledztw Szczególnej Wagi) i Sekcję Operacyjną. W ich miejsce ustanowiono Wydział IV – Operacyjny, odpowiedzialny za pracę operacyjną w areszcie KGMO²⁵. *De facto* zatem w MO oprócz dwóch podstawowych pionów operacyjnych – kryminalnego oraz

²¹ *Ibidem*, k. 5–6.

²² *Ibidem*, k. 6–7.

²³ *Ibidem*, k. 7.

²⁴ *Ibidem*, k. 7.

²⁵ AIPN, 1099/32, t. 2, Sprawozdanie z przeglądu struktur i stanowisk w Biurze Dochodzeniowo-Śledczym Komendy Głównej MO, 13 XI 1986 r., k. 88–93.

PG – istniała trzecia struktura wykonująca takie zadania, ulokowana jako wydzielony człón w pionie DŚ. Ważne jest, że fizyczną ochronę aresztu KGMO na rzecz pionu DŚ zapewniała Komendantura Ochrony Obiektów MSW²⁶.

W październiku 1989 r. liczba etatów w BŚ MSW wynosiła 85, a w BDŚ KGMO – 54²⁷. BŚ miało przewagę, co było naturalną konsekwencją umiejscowienia w strukturze SB, która jako cywilna służba specjalna cieszyła się dominującą i uprzywilejowaną pozycją wobec MO. Znaczenie BŚ MSW mógł dodatkowo wzmacniać fakt, że gen. bryg. Zbigniew Pudysz²⁸, podsekretarz stanu w MSW, oraz płk Jerzy Karpacz, szef SB, byli wcześniej wieloletnimi funkcjonariuszami pionu śledczego MSW i osiągnęli stanowiska dyrektorskie.

Na początku zmian strukturalnych w resorcie spraw wewnętrznych w lipcu 1989 r., w ramach prac zespołu ds. organizacji i zakresu działania MSW i jednostek terenowych resortu, przygotowano kilka propozycji dotyczących przyszłego ulokowania pionów BDŚ i BŚ²⁹. Co znamienne, na czele zespołu stał płk Stanisław Dereń, w przeszłości m.in. zastępca dyrektora BŚ MSW i dyrektor BDŚ KGMO³⁰. Początkowo zasugerowano

²⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie zespołu partyjno-służbowego powołanego zarządzeniem komendanta ochrony obiektów MSW nr 3/86 z 27 VIII 1986 r. ze zmianą wprowadzoną zarządzeniem nr 6/86 z 17 XI 1986 r. do dokonania przeglądu struktury organizacyjnej i stanowisk pracy Komendatury Ochrony Obiektów MSW, 26 XI 1986 r., k. 315, 325–328.

²⁷ AIPN, 3828/4, Koncepcja utworzenia Departamentu Spraw Karnych (lub Postępowania Karnych) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 3 X 1989 r., k. 20.

²⁸ Gen. bryg. Zbigniew Pudysz (ur. 1931) – w resorcie spraw wewnętrznych od 1 VIII 1957 r. Od 1 VI 1969 r. zastępca naczelnika Wydziału II BŚ MSW. Od 15 III 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału Inspekcji BŚ MSW. Od 1 VI 1980 r. naczelnik Wydziału II BŚ MSW. W okresie 1 II 1983 – 1 VIII 1983 r. zastępca dyrektora, a od 1 VIII 1983 do 20 VI 1985 r. dyrektor BŚ MSW. Od 20 VI 1985 do 6 VII 1990 r. wiceminister spraw wewnętrznych (zob. P. Piotrowski, *Służba...*, s. 62, 70–71; katalog funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/28420>, dostęp 12 III 2021 r.).

²⁹ Szerzej na ten temat zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

³⁰ Płk Stanisław Dereń (ur. 1931) – w resorcie bezpieczeństwa publicznego od 1948 r. Od 1950 do 1956 r. w pionie śledczym Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, następnie Komitetu ds. Bezpieczeństwa Państwowego. W 1956 r. wykładowca w Centrum Wyszkożenia KdsBP w Legionowie. W okresie 1956–1959 w Departamencie II MSW, a od 1959 do 1974 r. w pionie śledczym MSW (w latach 1971–1974 zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW). Od 5 I 1974 do 25 V 1983 r. dyrektor BDŚ KGMO; w okresie 1983–1984 dyrektor w Grupie Rezerwowej Departamentu Kadr MSW (na tym stanowisku powierzono mu wykonywanie zadań w Biurze Studiów SB). W latach 1984–1986 na etacie niejawnym w Biurze Paszportów MSW, skierowany do pracy w NRD na budowach eksportowych. W okresie 1986–1988 w dyspozycji Departamentu Kadr MSW. Od 16 II 1988 do 15 XI 1989 r. na etacie dyrektora zespołu w Gabiniecie Ministra SW, następnie w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW. 5 III 1990 r.

dwa rozwiązania. Głównym postulatem było utworzenie – w ramach służby „realizującej podstawowe zadania ogólnoadministracyjne i prawne” – Departamentu ds. Śledztw i Dochodzeń, który miał powstać z połączenia BŚ i BDS, i „wyłączenie tej służby do RUSW włącznie jako realizującej funkcje represyjne resortu”³¹. Charakterystyczne, że nowy departament miał podlegać podsekretarzowi stanu w MSW ds. ogólnoadministracyjnych i prawnych, a nie ds. SB³².

Druga propozycja odnosiła się tylko do części operacyjnej pionu DŚ i BŚ, gdzie – tym razem w ramach Służby Milicji – proponowano sformować Departament do Spraw Kryminalnych „z dotychczasowego Biura Kryminalnego oraz przejęcia części zadań Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi oraz Biura Śledczego i Dochodzeniowo-Śledczego w części dotyczącej pracy operacyjnej w zakł[adach] karnych”³³. Ten departament z kolei miał podlegać podsekretarzowi stanu w MSW ds. Służby Milicji³⁴. W każdym z tych rozwiązań zakładano więc strukturalną i funkcjonalną integrację pionów BŚ i BDS niezależnie od tego, czy odnosiło się to do zadań głównych czy operacyjnych realizowanych przez obydwie struktury.

Kolejny projekt, opracowany ok. połowy lipca 1989 r., odzwierciedlał już różnice zdań w zespole. W pionie milicyjnym np. sugerowano, by powołać Departament Kryminalny „z połączenia dotychczasowych Biura Kryminalnego, do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi i części Dochodzeniowo-Śledczego” (już bez części BŚ MSW)³⁵. Głos odrębny wyraził gen. Zbigniew Nowicki, zastępca komendanta głównego MO, a jednocześnie dyrektor Biura Kontroli i Analiz KGMO³⁶, repre-

zwolniony ze służby w resorcie (AIPN, 0242/1629, Akta personalne funkcjonariusza SB: Dereń Stanisław; AIPN, 710/469, Akta osobowe funkcjonariusza MO: Kazimierz Otłowski, Pismo dyrektora Departamentu Kadr MSW do kierownika Wydziału Kadr KC PZPR, 25 V 1983 r., k. 204).

³¹ AIPN, 1585/359, Propozycje powołanego decyzją Kierownictwa MSW zespołu ds. organizacji i zakresu działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jednostek terenowych w aktualnych warunkach społeczno-politycznych (projekt), stanowiące załącznik do pisma V-SVB-00119/89 dyrektora zespołu w MSW płk. Stanisława Derenia z 8 VII 1989 r. do gen. Stanisława Gronieckiego, gen. Czesława Wiejaka, gen. Zbigniewa Nowickiego, płk. Czesława Żmudy, płk. Leszka Lamparskiego, b.d., k. 8.

³² *Ibidem*, k. 8–9.

³³ *Ibidem*, k. 8.

³⁴ *Ibidem*, k. 8.

³⁵ AIPN, 1585/359, Propozycje dot. organizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i ogniw terenowych, stanowiące załącznik do pisma V-SVB-00119/89 dyrektora zespołu w MSW płk. Stanisława Derenia z 18 VII 1989 r. do gen. Stanisława Gronieckiego, gen. Czesława Wiejaka, gen. Zbigniewa Nowickiego, płk. Czesława Żmudy, płk. Leszka Lamparskiego, lipiec 1989 r., k. 27–28.

³⁶ Gen. bryg. Zbigniew Nowicki (ur. 1937) – doktor nauk prawnych. W MO od 1956 r., wieloletni funkcjonariusz pionu PG KWMO Wrocław, kierownik sekcji (1957–1967),

zentujący stronę milicyjną, który „uważał, że w skład nowego modelu Biura Kryminalnego w całości wejść powinno Biuro Dochodzeniowo-Śledcze”³⁷. W ten sposób miał powstać „pion służbowy Kryminalnej Służby Śledczej”³⁸.

Zespół uznał, że przedstawiony wyżej model „docelowo można traktować jako uzasadniony, ale dopiero po zmianach w przepisach procedury karnej”³⁹. Niemniej jako główną podtrzymano propozycję, by BŚ MSW i BDS KGMO scalić w Departament ds. Śledztw i Dochodzeń, choć wskazano, by taką zintegrowaną strukturę stworzyć „do czasu nowych kodyfikacji w prawie karnym”, związanych z istniejącą tendencją do „pozbawienia uprawnień SB i MO do prowadzenia postępowań karnych”⁴⁰. Zespół wyraził jednak pogląd, że „brak jest podstaw do dalszego utrzymywania dwóch biur realizujących w sumie identyczne zadania”⁴¹. Projektowany departament (wraz z Departamentem Społeczno-Administracyjnym, Biurem Paszportów, Departamentem PESEL i proponowanym Departamentem

następnie w Inspektoracie Kierownictwa Służby Milicji KWMO Wrocław (1967–1970). W okresie 1970–1973 komendant dzielnicowy MO Wrocław-Śródmieście. Skierowano na trzyletnie (1973–1976) studia doktoranckie do Akademii MSW ZSRR w Moskwie, zakończone nadaniem stopnia doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy „Sposoby zmniejszania społecznych kosztów postępowań przygotowawczych prowadzonych przez organa Milicji Obywatelskiej – na podstawie materiałów jednostek MO m. Wrocławia”. Po powrocie, w 1976 r. mianowany p.o. naczelnikiem, a w 1977 r. naczelnikiem Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania KWMO Wrocław. W latach 1977–1982 zastępca kierownika Katedry Organizacji i Zarządzania Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie. Od 1982 r. zastępca dyrektora, a od 1983 r. dyrektor Biura Kontroli i Analiz (BK i A) KGMO. W okresie 1986–1990 zastępca komendanta głównego MO, jednocześnie dyrektor BK i A KGMO. 10 V 1990 r. zwolniony z zajmowanych stanowisk i przeniesiony do dyspozycji Departamentu Kadr MSW. 31 VII 1990 r. stanowiący ze służby (AIPN, 710/468, Akta osobowe funkcjonariusza MO: Zbigniew Nowicki). W literaturze przedmiotu (S. Cenckiewicz, P. Semków, M. Węgliński, *Obsada kierowniczych stanowisk w aparacie bezpieczeństwa w latach 1975–1990. Województwo gdańskie. KW MO / WUSW w Gdańsku [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 3, s. 112; B. Sprengel, *Generałowie Policji*, Toruń 2019, s. 412) zauważono, że w okresie 15 I 1990 – 7 II 1990 r. gen. bryg. Zbigniew Nowicki pełnił obowiązki szefa WUSW Gdańsk. W wyżej przywołanych aktach osobowych brak informacji na ten temat. Niemniej propaganda resortowa potwierdziła, iż gen. Nowicki pełnił tę funkcję, określając go jako „pełniącego czasowo obowiązki szefa WUSW” (por. J. Ślifierz, *Narodziny*, „W Służbie Narodu. Magazyn Kryminalny 997” 1990, nr 6, s. 5).

³⁷ AIPN, 1585/359, Propozycje dot. organizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i ogniw terenowych, stanowiące załącznik do pisma V-SVB-00119/89 dyrektora zespołu w MSW płk. Stanisława Derenia z 18 VII 1989 r. do gen. Stanisława Gronieckiego, gen. Czesława Wiejaka, gen. Zbigniewa Nowickiego, płk. Czesława Żmudy, płk. Leszka Lamparskiego, lipiec 1989 r., s. 28, przyp. nr 3.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 28 i s. 28, przyp. 4.

⁴¹ *Ibidem*, s. 28.

do Spraw Organizacyjno-Prawnych i Mobilizacyjnych) miał znaleźć się w pionie służbowym ds. administracyjno-prawnych, podległym sekretarzowi stanu w MSW⁴². Alternatywnie uwzględniano możliwość, aby Departament ds. Śledztw i Dochodzeń – wraz z Instytutem Kryminalistyki MSW – podporządkować podsekretarzowi stanu ds. MO⁴³.

W ostatniej propozycji, z 25 lipca 1989 r., zmieniono priorytety organizacyjne. Zaproponowano bowiem, aby w pionie Służby MO „utworzyć Departament Kryminalnej Służby Śledczej z połączenia dotychczasowych Biur Kryminalnego, do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi i Dochodzeniowo-Śledczego”⁴⁴. Wyjściowo oznaczało to zatem przyjęcie koncepcji opracowanych w KGMO, aby w dużym stopniu scalić piony typowo milicyjne (BK, BPG, BDŚ), bez integracji z pionami SB. W takim wypadku jedynie jako alternatywę odnotowano pomysł, by połączyć BŚ MSW i BDŚ KGMO oraz wyodrębnić służbę do spraw śledztw i dochodzeń (również na poziomie WUSW)⁴⁵. Charakterystyczne, że temu rozwiązaniu nie poświęcono więcej uwagi.

W końcu sierpnia rozpoczęto reformę strukturalną MSW. Na podstawie zarządzenia nr 075/89 ministra spraw wewnętrznych z 24 sierpnia 1989 r. w sprawie likwidacji i przekształcenia niektórych jednostek organizacyjnych MSW utworzono trzy departamenty: Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa, Ochrony Gospodarki oraz Studiów i Analiz, którymi zastąpiono funkcjonujące dotychczas departamenty III, IV, V i VI, Biuro Studiów i Główny Inspektorat Ochrony Przemysłu⁴⁶. Wydanie tego aktu prawnego było konsekwencją dokonanej dwa dni wcześniej reorganizacji centrali resortu, na mocy uchwały nr 128/89 Rady Ministrów z 22 sierpnia 1989 r. zmieniającej uchwałę w sprawie nadania statutu organizacyjnego MSW⁴⁷.

Warto zauważyć, że w zarządzeniu nr 075/89 MSW pominięto kwestię integracji BŚ MSW z BDŚ KGMO. Niemniej sierpniowe zmiany

⁴² *Ibidem*, s. 29.

⁴³ *Ibidem*, s. 29, przyp. 5.

⁴⁴ AIPN, 1585/359, Propozycje dot. organizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i ogniw terenowych, 25 VII 1989 r., k. 35.

⁴⁵ *Ibidem*, k. 35.

⁴⁶ Zarządzenie nr 075/89 ministra spraw wewnętrznych z dnia 24 VIII 1989 r. w sprawie likwidacji i przekształcenia niektórych jednostek organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych – zob. dokument nr 103 [w:] *Normatywy Departamentu III oraz Departamentu Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa MSW (1956–1990)*, wybór dokumentów W. Frazik, C. Wilanowski, wstęp, red. i oprac. C. Wilanowski, Warszawa 2020, s. 637–639.

⁴⁷ Uchwała nr 128/89 Rady Ministrów z 22 VIII 1989 r. zmieniająca uchwałę w sprawie nadania statutu organizacyjnego Ministerstwu Spraw Wewnętrznych – zob. dokument nr 21 [w:] *Historyczno-prawna...*, s. 254–257.

organizacyjne miały charakter wewnętrzny, ściśle kontrolowany przez komunistów, a ich bezpośrednią przyczyną była panująca po obradach Okrągłego Stołu i wyborach czerwcowych sytuacja polityczno-społeczna w kraju. W obliczu rysujących się zmian systemowych i rozkładu partii resort musiał stworzyć pozór reformy, by na samym początku uniemożliwić rosnącej w siłę opozycji ingerowanie w sprawę resortu. Niewątpliwie pomogła w tym przyjęta tuż przed powstaniem gabinetu pierwszego niekomunistycznego premiera Tadeusza Mazowieckiego uchwała nr 128/89, która pozwoliła ministrowi spraw wewnętrznych przeprowadzić zasadnicze zmiany strukturalne w resorcie. W ten sposób poza kontrolą nowego rządu mogły być realizowane działania mające zaciemnić rzeczywisty obraz funkcjonowania resortu, a przede wszystkim ulokowanej w nim SB.

6 września 1989 r., dwa tygodnie po zreorganizowaniu MSW, w SB sporządzono „Propozycje przedsięwzięć dot. funkcjonowania resortu spraw wewnętrznych”, gdzie postulowano, by wydać decyzję o „jak najszybszej integracji niektórych jednostek MSW”. W tym kontekście wymieniono m.in. BŚ MSW i BDŚ KGMO⁴⁸. Jednocześnie proponowano przeniesienie z centrali MSW i WUSW wakujących 1300 etatów z jednostek SB (w tym BŚ) do MO, „z przeznaczeniem głównie dla posterunków, komisariatów, pionu kryminalnego. Także etaty wygospodarowywane w wyniku dokonywanych wyżej zmian strukturalnych winny być sukcesywnie kierowane do milicji”⁴⁹. Projekty wrześniowe w powiązaniu z lipcowymi wyraźnie pokazują tendencję, by ukrywać liczbę etatów SB dzięki połączeniu pionów śledczych SB i MO.

Można domniemywać, że wyżej wymienione propozycje zostały opracowane z myślą o przesłuchaniu 8 września 1989 r. przez sejmową Komisję Administracji i Spraw Wewnętrznych gen. Czesława Kiszczaka jako kandydata na stanowisko ministra spraw wewnętrznych. W trakcie jej obrad nie rozmawiano jednak o połączeniu BŚ MSW i BDŚ KGMO⁵⁰.

W tym samym czasie (7 września 1989 r.) milicjanci z Miejskiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Piekarach Śląskich przygotowali list otwarty do premiera Mazowieckiego, w którym domagali się całkowitego oddzielenia MO od SB i „rozbudowy pionów operacyjnych, dochodzeniowych oraz prewencji służby milicji” z etatów pozyskanych m.in. dzięki likwidacji pionu politycznego oraz odzyskaniu etatów milicyjnych prze-

⁴⁸ AIPN, 01627/1, Propozycje przedsięwzięć dot. funkcjonowania resortu spraw wewnętrznych, 6 IX 1989 r., k. 155.

⁴⁹ *Ibidem*, k. 156.

⁵⁰ Biblioteka Sejmowa (dalej: BS), II-19542, Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, Biuletyn nr 37/X kad., 8 IX 1989 r., s. 1–22.

jętych wcześniej przez SB⁵¹. Sprawa ta znajdowała się już wówczas na politycznej agendzie, ponieważ Kiszczak w trakcie przesłuchania przed komisją sejmową głośno się zastanawiał: „Czy MO i SB będą nadal połączone? My, Polacy, lubimy coś dzielić, aby później łączyć. Proponowany podział jest oczywiście możliwy, powodowałby jednak znaczne dodatkowe wydatki. Należałoby zdublować służby, które obsługują dziś zarówno MO, jak i SB, m.in. Departament Techniki, Kadr, Finansowy, Szkolenia itd. Zapewne powstałyby też kłopoty lokalowe. Z tego względu uważam, że na podział nas nie stać [...]. Decyzja należy do Sejmu. Jeżeli Sejm tak uchwali – ja się podporządkuję”⁵².

We wrześniu 1989 r. w pełni skoncentrowano się na kwestii połączenia BŚ MSW i BDŚ KGMO, o czym świadczy kolejny dokument opracowany w MSW⁵³. We wstępie podkreślono, że resort „obecnie liczy czterdzieści jednostek organizacyjnych. Jest to struktura nadmiernie rozbudowana, co siłą rzeczy utrudnia koordynację działań. Przedstawiona sytuacja uzasadnia rozpatrzenie propozycji bardziej radykalnych zmian strukturalno-organizacyjnych w resorcie, poczynając od struktury organizacyjnej samego ministerstwa. Zmiany winny doprowadzić do znacznego uproszczenia tej struktury, powołania jednostek o szerokich problemowych zakresach działania, w niektórych przypadkach integrujących odrębne dotychczas formacje SB i MO o zbliżonych zadaniach czy [sp]osobie ich realizacji, dostosowanych do tendencji w reformowaniu centrum zarządzania administracją państwową i gospodarczą. Tworzenie nowych jednostek nie może być jednak mechanicznym łączeniem dotychczasowych struktur, ale musi wynikać z potrzeb realizacji określonych rodzajowo i zbliżonych funkcji”⁵⁴. Dalej zawarto osiem punktów dotyczących przekształceń w organizacji MSW. W drugim z nich skonstatowano: „dokonane zmiany w prawie karnym i prawie o wykroczeniach uzasadniają połączenie dotychczasowego Biura Śledczego i Dochodzeniowo-Śledczego w jeden Departament Dochodzeniowo-Śledczy”⁵⁵.

⁵¹ Zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

⁵² BS, II-19542, Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, Biuletyn nr 37/X kad., 8 IX 1989 r., s. 17.

⁵³ Zob. dokument *Egzemplarz roboczy [do] referatu Ministra [Spraw Wewnętrznych gen. Czesława Kiszczaka] [wrzesień 1989]*, AIPN 55/23, k. 147–160 [paginacja pdf] opublikowany w: S. Galij-Skarbińska, *Zmiany w strukturze resortu spraw wewnętrznych w drugiej połowie 1989 r. Referat gen. Czesława Kiszczaka – wrzesień 1989 r.*, „Fides, Ratio et Patria. Studia toruńskie” 2018, nr 9, s. 69–79.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 69–70.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 75. Propozycja odnosi się do ustawy z 29 V 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach oraz innych ustaw (DzU 1989, nr 34, poz. 180).

Nic zatem dziwnego, że we wrześniu 1989 r. Kiszczak wydał polecenie, by przygotować koncepcję integracji pionów śledczego i DŚ⁵⁶. Następnie w piśmie z 18 września Pudysz przesłał komendantowi głównemu MO gen. bryg. Zenonowi Trzczańskiemu⁵⁷ opracowaną w BŚ MSW notatkę na temat utworzenia Departamentu Śledczego MSW, który miał powstać z połączenia BŚ MSW i BDŚ KGMO i kooperować zarówno z jednostkami operacyjnymi SB, jak i MO⁵⁸. Zgodnie z propozycją Departament Śledczy MSW miał zajmować się sprawami o szczególnym ciężarze gatunkowym, tj. śledztwami dotyczącymi zdrady ojczyzny, szpiegostwa, terroryzmu, sabotażu i handlu narkotykami. Ponadto miał prowadzić śledztwa odnoszące się do zabójstw i innych czynów kryminalnych „w przypadkach szczególnego skomplikowania procesu wykrywczego względem zagrożenia dóbr o wyjątkowym znaczeniu”⁵⁹. Miał też realizować śledztwa w zakresie wywiadu gospodarczego oraz wielkich afer gospodarczych i korupcji o dużej skali. Prognozowano, że będzie zapewniał specjalistyczną obsługę prawną pionów operacyjnych SB i MO. Podobny zakres zadań, tyle że w skali wojewódzkiej, proponowano dla zreorganizowanych

⁵⁶ AIPN, 3828/4, Notatka dot. restrukturyzacji pionów ścigania karnego opracowana w BŚ MSW, 9 XI 1989 r., k. 28.

⁵⁷ Gen. dyw. Zenon Trzczański (ur. 1934) – doktor nauk prawnych. Od 15 XI 1960 r. milicjant w KMMO w Poznaniu (Wydział Dochodzeniowo-Śledczy oraz kierownik sekcji w Wydziale do Walki z Przestępczością Gospodarczą). Od 25 VIII 1966 r. funkcjonariusz Wydziału do Walki z PG KWMO Poznań, następnie Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KWMO Poznań. Od 1 IX 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału Ogólnego KWMO Poznań. Od 1 III 1970 r. naczelnik Wydziału Ogólnego KWMO Poznań. Od 25 I 1972 r. komendant Oficerskiej Szkoły MO w Szczytnie, od 1 X 1972 r. – Wyższej Szkoły Oficerskiej im. gen. Franciszka Józwiaka „Witolda” w Szczytnie. 29 X 1974 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu nadała mu stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy doktorskiej „Rozbój w polskim prawie karnym”. Od 1 VI 1975 r. komendant wojewódzki MO w Lublinie. Od 1 X 1976 r. komendant Akademii Spraw Wewnętrznych. Od 8 XII 1980 r. komendant wojewódzki MO w Szczecinie. Od 1 XII 1981 r. zastępca komendanta głównego MO. Od 30 IV 1987 r. p.o. komendant główny MO. W okresie 14 V 1987 – 9 V 1990 r. komendant główny MO. Zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. (AIPN, 710/467, Akta osobowe Zenona Trzczańskiego; Pismo naczelnika Wydziału do Spraw Parlamentarnych Gabinetu Komendanta Głównego Policji KGP Gip-1139/871/20/KR do Piotra Borysiuka z 4 III 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej [w zbiorach autora]; P. Majer, *Generał dywizji MO dr Zenon Trzczański. Komendant główny Milicji Obywatelskiej (14 V 1987 – 9 V 1990)* [w:] *Komendanci główni polskiej Policji (1918–2009)*, red. P. Majer, Szczytno 2009, s. 153–159).

⁵⁸ AIPN, 3828/4, Pismo J-0901/D/89 podsekretarza stanu w MSW gen. bryg. Zbigniewa Pudysza do komendanta głównego MO Zenona Trzczańskiego, 18 IX 1989 r., k. 3; AIPN, 3828/4, Notatka dot. utworzenia Departamentu Śledczego MSW, 18 IX 1989 r., k. 4–6.

⁵⁹ *Ibidem*, k. 5.

wydziałów śledczych WUSW (SUSW), które miały być odpowiednikiem Departamentu Śledczego MSW w terenie⁶⁰.

Korespondencja Pudysza spowodowała, że nad przedłożonymi pomysłami rozpoczęto dwutorowe prace, odrębnie w BS MSW i BDS KGMO. Najpierw w pionie DŚ zaakceptowano propozycję BS MSW, o czym świadczą dwa robocze projekty stanowisk przygotowanych w KGMO, z 25 września oraz 4 października 1989 r.⁶¹ Stwierdzono, że właściwsza byłaby nazwa Departament Postępowania Przygotowawczego MSW, a jeszcze lepsza Departament Dochodzeń i Śledztw MSW (jak wskazano 25 września) lub Departament Dochodzeniowo-Śledczy MSW (4 października). Dyskusyjna była kwestia wewnętrznej organizacji i etatów nowej jednostki⁶². Charakterystyczne, że w drugim stanowisku strona milicyjna napisała: „Departament Dochodzeń i Śledztw MSW winien pozostawać w strukturze KGMO i pod nadzorem komendanta głównego Milicji Obywatelskiej”⁶³.

Musi to odzwierciedlać dyskusję, która odbyła się 2 października 1989 r. na Kolegium Komendanta Głównego MO⁶⁴. W jej trakcie Trzciniński zauważył, że to „Kierownictwo Biura Śledczego SB zgłosiło propozycję połączenia BS i Biura Dochodzeniowo-Śledczego KGMO i utworzenia Departamentu Śledczego”⁶⁵. Decyzje w tej sprawie miały zapaść do 15 listopada. Trzciniński podkreślił: „Zdaniem kierownictwa KGMO powinien to być Departament Śledztw i Dochodzeń lub Departament Dochodzeniowo-Śledczy i podporządkowany komendantowi głównemu Milicji Obywatelskiej”⁶⁶. Jego rozważania miały jednak charakter ewentualnościowy, ponieważ ostatecznie zasugerował on, że „może dojść do połączenia Departamentu Śledczego i Biura Dochodzeniowo-Śledczego, ale powstały departament powinien pozostać w MO”⁶⁷.

Z kolei już 3 października 1989 r. przygotowano w MSW „Koncepcję utworzenia Departamentu Spraw Karnych (lub Postępowań Karnych)

⁶⁰ *Ibidem*, k. 6.

⁶¹ AIPN, 3828/4, Stanowisko w sprawie połączenia Biur: Śledczego MSW i Dochodzeniowo-Śledczego KGMO, opracowane w BDS KGMO, 25 IX 1989 r., k. 32–37; AIPN, 3828/4, Stanowisko w sprawie połączenia Biur: Śledczego MSW i Dochodzeniowo-Śledczego KGMO opracowane w BDS KGMO, 4 X 1989 r., k. 38–43.

⁶² *Ibidem*, k. 32–43.

⁶³ *Ibidem*, k. 41.

⁶⁴ Główne Archiwum Policji (dalej: GAP), KGP, 33x/4, t. 3, Protokół posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w dniu 2 X 1989 r., 6 X 1989 r., s. 1–6 protokołu (zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*).

⁶⁵ GAP, KGP, 33x/4, t. 3, Protokół posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w dniu 2 X 1989 r., 6 X 1989 r., s. 2 protokołu.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”⁶⁸. Ta szczegółowa analiza – opracowana przez mjr. Adama Pałafija, zastępcę dyrektora BŚ MSW⁶⁹ – odnosiła się kompleksowo do proponowanej struktury, zarówno na poziomie centralnym, jak i terenowym.

Na wstępie zaznaczono, że nie może to być jedynie formalne połączenie dwóch dotychczas odrębnych pionów, lecz ich integracja winna uwzględnić daleko idące przekształcenia funkcji tych jednostek, co ma związek ze zmianą uwarunkowań społeczno-politycznych i gospodarczych w kraju. Przyjęto cztery główne przesłanki reorganizacyjne. Jako pierwszą wskazano przygotowanie nowego departamentu do bezpośredniego prowadzenia postępowań przygotowawczych przy wszystkich rodzajach przestępstw – stwierdzono, że efektywne rozwiązywanie szczególnie złożonych spraw jest możliwe tylko przy zaangażowaniu szczebla centralnego. Po drugie stwierdzono, że bezpośrednie prowadzenie śledztw i nadzór indywidualny „nad sprawami prowadzonymi przez jednostki terenowe powinno się cedować na te same – pod względem właściwości rzeczowej – komórki organizacyjne”⁷⁰.

Najciekawsze było uzasadnienie do trzeciego założenia, przewidującego maksymalną integrację funkcjonalną i kadrową tworzonego departamentu. Według Pałafija przyjęcie tej przesłanki wymaga „odrzczenia tezy, iż cezura pomiędzy Służbą Bezpieczeństwa a Milicją Obywatelską jest tak wyraźna, że musi pozostać w rozwiązaniach organizacyjnych. Teza ta jest w pełni uzasadniona jedynie w odniesieniu do funkcji rozpoznawczej oraz wykrywczej – realizowanej metodami operacyjnymi. Nie

⁶⁸ AIPN, 3828/4, Koncepcja utworzenia Departamentu Spraw Karnych (lub Postępowań Karnych) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 3 X 1989 r., k. 11–27.

⁶⁹ Ppłk Adam Pałafij (ur. 1944) – funkcjonariusz MO, następnie Policji. Od 1 XII 1972 r. milicjant w KWMO Lublin. W latach 1972–1974 funkcjonariusz Sekcji Ogólnej Wydziału Ogólnego KWMO Lublin, a od 1 I 1974 r. Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KWMO Lublin (od 1 IX 1976 r. kierownik Sekcji Gospodarczej tegoż wydziału). 1 VIII 1978 r. przeniesiony służbowo do BŚ KGMO w Warszawie. Od 25 X 1985 r. zastępca naczelnika, jednocześnie czasowo powierzono mu pełnienie obowiązków naczelnika Wydziału II BŚ MSW. Od 15 IV 1986 r. naczelnik Wydziału II BŚ MSW. Od 15 II 1989 p.o. zastępca dyrektora, a od 16 VIII 1989 r. zastępca dyrektora BŚ MSW. Od 21 XII 1989 r. zastępca dyrektora Biura Organizacyjno-Prawnego MSW. Od połowy 1990 r. funkcjonariusz Policji, m.in. dyrektor Biura Dochodzeniowo-Śledczego KGP i zastępca dyrektora Biura Prezydialnego KGP (AIPN, 1756/241, Akta osobowe funkcjonariusza: Pałafij Adam; *Dyrektorzy Komendy Głównej Policji*, „Magazyn Kryminalny 997” 1990, nr 15, s. 3; E. Cierlica, *W zmlowie z dochodzeniowcami*, „Gazeta Policyjna” (dalej: GP) 1991, nr 6–7, s. 4; *Zmiany kadrowe*, GP 1991, nr 25, s. 2; *Zmiany kadrowe w KGP*, GP 1992, nr 17, s. 2; L. Lamparski, *Policja bez tajemnic*, Warszawa 1993, s. 84).

⁷⁰ AIPN, 3828/4, Koncepcja utworzenia Departamentu Spraw Karnych (lub Postępowań Karnych) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 3 X 1989 r., k. 12–13.

ma natomiast praktycznego znaczenia przy realizacji funkcji ścigania⁷¹. Ostatnią przesłanką była ekonomiczność struktur rozumiana jako zachowanie równowagi między liczbą etatów kierowniczych i pomocniczych a liczbą merytorycznych etatów wykonawczych⁷².

W ramach proponowanej struktury oprócz kierownictwa miało funkcjonować sześć (lub siedem) wydziałów: ds. Bezpieczeństwa Państwa, II (do Spraw Gospodarczych i Szczególnych), III (do Spraw Kryminalnych), IV (ds. Koordynacji i Nadzoru), V (do Spraw Operacyjnych), V lub VI (do Spraw Analityczno-Informacyjnych), VI lub VII (do Spraw Administracyjnych). Dla Wydziału IV założono dwa warianty – w pierwszym sugerowano stworzenie większego wydziału, który będzie odpowiadał również za organizację pracy operacyjnej na potrzeby spraw prowadzonych centralnie i nadzorowanych wojewódzko, co miał realizować wyodrębniony w ramach wydziału zespół. W drugim postulowano sformowanie odrębnego Wydziału (V) do Spraw Operacyjnych⁷³. Proponowano przyjęcie opcji pierwszej, co oprócz korzyści ekonomicznych (mniej etatów kierowniczych) motywowano koniecznością „głębszego niż dotychczas kamuflażu pracy operacyjnej w pionie ścigania karnego – włącznie z jej organizacyjnym, zewnętrznym odzwierciedleniem”⁷⁴.

Powyższa koncepcja została przesłana do centrali MO dopiero w połowie listopada 1989 r., miesiąc po niezwykle ważnej naradzie aktywu kierowniczego MSW w Legionowie w dniach 16–17 października⁷⁵. W jej trakcie Kiszczak podkreślił rolę zreformowanych pionów SB, ostro skrytykował efektywność pracy MO (zwłaszcza pionów kryminalnego i PG) oraz publicznie zobowiązał komendanta Trzczińskiego, by zreorganizował pion MO do 15 listopada⁷⁶. Co charakterystyczne, krytyka Kiszczaka nie dotknęła milicyjnego pionu DŚ. Zauważył on nawet: „Prokurator generalny podjął decyzje, w wyniku których Milicja Obywatelska pozbawiona jest możliwości stosowania klasycznego, policyjnego środka działania, jakim jest praca operacyjna w aresztach”⁷⁷. Komentując to, stwierdził:

⁷¹ *Ibidem*, k. 13–14.

⁷² *Ibidem*, k. 14.

⁷³ *Ibidem*, k. 15–20. Oprócz struktur centralnych przedstawiono proponowaną organizację terenową tworzonego pionu (*ibidem*, k. 21–23).

⁷⁴ *Ibidem*, k. 20.

⁷⁵ Szerzej na temat znaczenia odprawy w Legionowie zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

⁷⁶ AIPN, 01185/12, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na odprawie kierowniczego aktywu resortu spraw wewnętrznych w dniu 16 X 1989 r., k. 527–535, 553–567. Szerzej na temat wystąpienia Kiszczaka w trakcie odprawy w Legionowie zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

⁷⁷ AIPN, 01185/12, Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych na odprawie kierowniczego aktywu resortu spraw wewnętrznych w dniu 16 X 1989 r., k. 558.

„Sytuacja wymaga dalszych zdecydowanych interwencji z naszej strony. Trzeba konsekwentnie informować właściwe instytucje o tych faktach oraz wskazywać, jakie negatywne skutki mogą one spowodować w sferze zwalczania przestępczości”⁷⁸.

W odróżnieniu od pozostałych pionów milicyjnych pionowi DŚ Kiszczak poświęcił odrębny *passus*, w którym zauważył: „W ramach doskonalenia struktur organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych rozważa się ewentualność reorganizacji pionu śledczego Służby Bezpieczeństwa i pionu dochodzeniowo-śledczego Milicji Obywatelskiej. Ostateczne decyzje w tej sprawie należy poprzedzić badaniami i wszechstronną analizą wynikających stąd konsekwencji. Prace z tym związane należy zakończyć do 15 listopada 1989 r., a następnie przedstawić mi konkretne propozycje rozwiązań”⁷⁹.

Uzasadniając celowość zmian strukturalnych, Kiszczak wskazał: „Muszą one doprowadzić do znacznego uproszczenia struktur, powołania jednostek o szerokich, problemowych zakresach działania, a w niektórych przypadkach integrujących odrębne dotychczas formacje SB i MO, o zbliżonych zadaniach czy sposobie ich realizacji. Tworzenie nowych jednostek nie może być jednak mechanicznym łączeniem dotychczasowych struktur, ale powinno być uzasadnione aktualnymi zadaniami stojącymi przed resortem”⁸⁰.

Kwestię integracji pionów milicyjnych dyskutowano już tydzień później, w trakcie posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego MO, 23 października 1989 r.⁸¹ Jedną z czterech propozycji, które przedstawił wówczas płk Waław Skoczylas, dyrektor BPG KGMO, było „utworzenie pionu operacyjno-dochodzeniowego w oparciu o pion dochodzeniowy i PG”⁸². Pomysł ten nie zyskał akceptacji płk. Kazimierza Otłowskiego, dyrektora BDŚ KGMO⁸³, który zauważył: „Nie można łączyć PG z DŚ. Trzeba dołą-

⁷⁸ *Ibidem*, k. 558.

⁷⁹ *Ibidem*, k. 540.

⁸⁰ *Ibidem*, k. 521–522.

⁸¹ GAP, KGP, 33x/4, t. 3, Protokół posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w dniu 23 X 1989 r., 25 X 1989 r., s. 1–6 protokołu. Zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

⁸² GAP, KGP, 33x/4, t. 3, Protokół posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w dniu 23 X 1989 r., 25 X 1989 r., s. 3 protokołu.

⁸³ Płk Kazimierz Otłowski (ur. 1933) – doktor nauk prawnych. Przyjęty do służby w MO 1 IX 1953 r. i skierowany na IV kurs dwuletniej szkoły oficerskiej w Centrum Wyszkożenia MO w Słupsku, następnie słuchacz i absolwent szkoły oficerskiej Ośrodka Szkolenia Oficerów MO w Szczytnie (szkoła oficerska MO w latach 1953–1955). Od 1 VIII 1955 r. wykładowca w Katedrze Historii Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego w OSOMO Szczytno. Od 1 VI 1956 r. wykładowca Katedry Szkolenia Politycznego w OSOMO Szczytno. Od 1 IX 1958 r. wykładowca w Katedrze Prawa

czyć KR i tworzyć Policję Kryminalną i Porządkową⁷⁸⁴. Z kolei Zbigniew Jabłoński zasugerował „przegrupowanie w RUSW: oddzielić pracę operacyjną od dochodzeniowej, poczynając od najmniejszych RUSW. Tam, gdzie są sekcje (referaty) operacyjno-dochodzeniowe, podzielić na sekcje (referaty) operacyjne PG i dochodzeniowe⁷⁸⁵. Pomysł ten musiał przyjąć Otłowski, który stwierdził, że „należy zasygnalizować wyodrębnienie komórek dochodzeniowych i operacyjnych⁷⁸⁶”.

Kluczowe było podsumowujące wystąpienie prowadzącego obrady gen. Nowickiego, które zaprotokołowano następująco: „Zwracając się do dyrektora Biura Dochodzeniowo-Śledczego, gen. Nowicki polecił, w przypadku utrzymania pionu dochodzeniowo-śledczego, przeprowa-

Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie. Od 1 I 1962 r. starszy wykładowca w Katedrze Prawa SOMO Szczytno. Od 22 V 1963 r. magister prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Od 16 IV 1964 r. kierownik Katedry Prawa SOMO Szczytno. Od 1 VIII 1967 r. naczelnik Wydziału VI Prawa SOMO Szczytno. Od 1 VI 1968 r. naczelnik Wydziału V Dochodzeniowo-Śledczego SOMO Szczytno. 30 IX 1968 r. przeniesiony służbowo do dyspozycji komendanta stołecznego MO. 1 XI 1968 r. mianowany naczelnikiem Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Dzielnicowej MO Warszawa-Śródmieście. Od 16 VI 1969 r. naczelnik Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Stołecznej MO. Od 18 II do 18 III 1974 r. uczestniczył w kursie naczelników wydziałów dochodzeniowo-śledczych w ODKK w Łodzi. 25 II 1977 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego nadała mu stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy „Przesłuchanie podejrzanego. Studium kryminalistyczne”. Od 1 VI 1979 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. Służby Milicji w Warszawie. Od 18 III 1981 r. komendant wojewódzki MO w Radomiu. Od 15 V 1982 r. zastępca komendanta Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie (ds. naukowo-badawczych). Od 26 V 1983 r. dyrektor BDS KGMO. W okresie 16 I 1989 – 30 IX 1990 r. docent kontraktowy w Zakładzie II Instytutu I (Kryminalistyki i Kryminologii) ASW w Warszawie (pracownik naukowo-dydaktyczny w niepełnym wymiarze czasu pracy). W marcu 1990 r. kandydat na komendanta stołecznego Policji. 12 VII 1990 r. odwołany ze stanowiska dyrektora BDS KGMO i przeniesiony do dyspozycji komendanta głównego Policji z pozostawieniem na zaopatrzeniu dotychczasowej jednostki. Zwolniony ze służby 31 VII 1990 r. 4 IV 1997 r. nieprawomocnie skazany przez Sąd Wojewódzki w Warszawie na półtora roku więzienia w zawieszaniu na trzy lata za usiłowanie zniszczenia na przełomie 1989 i 1990 r. akt kontrolno-nadzorczych w sprawie śmierci Grzegorza Przemyska. W maju 1998 r. uwolniony od tego zarzutu przez Sąd Apelacyjny w Warszawie, które to rozstrzygnięcie we wrześniu 1999 r. podtrzymał Sąd Najwyższy (AIPN, 710/469, Akta osobowe funkcjonariusza MO: Kazimierz Otłowski; AIPN, 003178/476, Rozkaz personalny 02575A ministra spraw wewnętrznych, 12 VII 1990 r., s. 42–45; L. Lamparski, *Policja...*, s. 54 i n.; J. Jachowicz, *Stolica szuka szeryfa*, „Gazeta Wyborcza” (dalej: GW), 30 III 1990; J. Jachowicz, Wrób, *Wyrok na milicję*, GW, 5 IV 1997; B. Sierpińska, *Żeby nie było śladów*, GW, 7 IV 1997; J. Jachowicz, *Sąd raz jeszcze*, GW, 23–24 V 1998; Wrób, *Wyrok bez zmian*, GW, 29 IX 1999).

⁸⁴ GAP, KGP, 33x/4, t. 3, Protokół posiedzenia Kolegium Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej w dniu 23 X 1989 r., 25 X 1989 r., s. 3 protokołu.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 4 protokołu.

dzić weryfikację etatową na szczeblu RUSW – wprowadzić nowy przecielicznik. Według gen. Nowickiego utrzymanie pionu śledczego jest nie do obrony. Nie da się obronić koncepcji odrębności pionów śledczego i dochodzeniowo-śledczego”⁸⁷.

31 października 1989 r. w BDŚ KGMO sporządzono „Notatkę dotyczącą przeciwwskazań w połączeniu Biur: Śledczego MSW oraz Dochodzeniowo-Śledczego KGMO i podległych im pionów służbowych”, która diametralnie różniła się od roboczych założeń przyjętych przez pion DŚ KGMO 25 września i 4 października (przewidujących zgodę na scalenie organizacyjne) i od stanowiska gen. Nowickiego⁸⁸.

Według BDŚ KGMO propozycja integracji obu pionów nie zasługiwała na realizację, ponieważ ściganie przestępstw politycznych miało wymagać najwyższego priorytetu i prowadzenia przez odrębny pion MSW. Tymczasem połączenie ścigania przestępstw politycznych i pospolitych spowodowałoby obniżenie rangi ścigania tych ostatnich, które w MO były najważniejsze. Ponadto istniało zagrożenie, że zbyt upowszechnią się specjalne środki i metody działania, jeśli w jednej centrali będą realizowane postępowania przygotowawcze o przestępstwa polityczne, wykonywane inne zadania SB (wymagające współpracy ze specjalnymi służbami operacyjnymi) i ścigane przestępstwa pospolite. Argumentowano, że do integracji obu pionów nie uprawnia ani zmniejszenie zagrożenia przestępczością polityczną, ani zmiany prawa karnego, a ich scalenie nie zwiększy znacząco liczby funkcjonariuszy zwalczających przestępczość pospolitą i nie podniesie stopnia profesjonalizmu nowego twor. Miało to również zagrażać kooperacji z Interpolem, który unikał ścigania przestępstw politycznych. Dodano, że prawnie i w świadomości społecznej postępowania przygotowawcze o przestępstwa kryminalne są domeną MO, do szczebla komendanta głównego włącznie, a wydzielenie nowej jednostki poza struktury MO osłabiłoby ją w zakresie ścigania przestępczości pospolitej⁸⁹. Na zakończenie stwierdzono: „nie sposób przyjąć, że rozważana koncepcja połączenia obydwu biur i pionów, mimo istnienia argumentów jednoznacznie przesądających o rzekomej jej zasadności, była przez dziesięciolecia uporczywie i irracjonalnie nierealizowana”⁹⁰.

7 listopada 1989 r. gen. Zbigniew Nowicki poinformował płk. Stanisława Derenia, że komendant główny MO w terminie przedłoży ministrowi

⁸⁷ *Ibidem*, s. 5 protokołu.

⁸⁸ AIPN, 3828/4, Notatka dot. przeciwwskazań w połączeniu Biur: Śledczego MSW oraz Dochodzeniowo-Śledczego KGMO i podległych im pionów służbowych, 31 X 1989 r., k. 44–46.

⁸⁹ *Ibidem*, k. 44–45.

⁹⁰ *Ibidem*, k. 46.

swój projekt zmian organizacyjnych, obejmujących również pion DŚ. W sporządzonej kilka dni później notatce płk Dereń zaznaczył: „opracowana w KGMO koncepcja przewiduje połączenie Biur Kryminalnego i Dochodzeniowo-Śledczego i utworzenie Kryminalnej Służby Śledczej MO”⁹¹. Oznacza to prawdopodobnie, że w kierownictwie KGMO rozważano wtedy powrót do wariantów z lipca i sierpnia 1989 r.

Zdzisław Czarnecki, ówczesny funkcjonariusz BDŚ KGMO, stwierdził, że średnia kadra tego biura w planach utworzenia wewnętrzni-milicyjnej Kryminalnej Służby Śledczej widziała „ratunek przed połączeniem z Biurem Śledczym MSW”⁹². Według Czarneckiego, który później został członkiem komitetu założycielskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Funkcjonariuszy MO w KGMO⁹³, „nie było entuzjazmu do połączenia służb”, gdyż scalenie ich w jeden departament odczytywano jako próbę ukrycia realizacji zadań pionu politycznego w pionie milicyjnym⁹⁴. Średnia kadra BDŚ KGMO miała optować za zmianami w resorcie, obawiano się, iż „zadania polityczne mogą zdeterminować nasze czynności milicyjne, związane ze ściganiem przestępstw”⁹⁵.

Te obawy ukazują podstawową różnicę między milicyjnym pionem DŚ a esbeckim pionem śledczym. Zdzisław Czarnecki wskazał: „inaczej rozumieliśmy pracę”, tzn. czynności milicyjne ukierunkowane były na wykrycie sprawcy przestępstwa i wyjaśnienia sprawy. Z kolei pion śledczy SB z prowadzonych śledztw budował dalsze plany operacyjne, ukierunkowane na pozyskanie jak najszerszej wiedzy o społeczeństwie, co milicji nie było potrzebne do rozwikłania konkretnej sprawy. Dla SB priorytetem niekoniecznie było rozwiązanie sprawy, lecz pozyskiwanie kolejnych informacji, które można było wykorzystać w dalszych działaniach operacyjnych⁹⁶.

We wspomnieniach Zdzisław Czarnecki zwrócił uwagę na jeszcze jedną praktyczną okoliczność, którą uzasadniano strukturalną integrację obu pionów, na co miała zwracać uwagę Prokuratura Krajowa. Efekty prac obu struktur trafiały bowiem do prokuratury, i to ona je kontrolowała. Decydenci chcieli zatem stworzyć „jeden filtr” między działaniami SB i MO a organami prokuratury⁹⁷.

⁹¹ AIPN, 3828/4, Notatka płk. Derenia, 14 XI 1989 r., k. 8.

⁹² Zapiski z rozmowy ze Zdzisławem Czarneckim, 6 V 2021 r. (w zbiorach autora).

⁹³ S. Kopka, *Niebieski związek*, Warszawa 2005, s. 41.

⁹⁴ Zapiski z rozmowy ze Zdzisławem Czarneckim, 4 V 2021 r. (w zbiorach autora).

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*.

W pierwszej połowie listopada 1989 r. dużą aktywność wykazywała centrala SB, co wynikało z irytacji na KGMO. Już 9 listopada w BŚ MSW sporządzono „Notatkę dot. restrukturyzacji pionów ścigania karnego”⁹⁸. Na wstępie opisano okoliczności, w których stworzono koncepcje integracji obu pionów. Wskazano, że „rozważanie innego wariantu doskonalenia struktur organizacyjnych, polegającego na przebudowie wewnętrznej tych pionów i utrzymaniu ich odrębności, byłoby niecelowe ze względu na bezsporną konieczność racjonalizacji systemu organizacyjnego i nadania mu waloru maksymalnej efektywności w działaniu”⁹⁹. Podkreślono, że koncepcja Adama Pałafija powstała po konsultacji z przedstawicielem BDS KGMO, a skończono ją przygotowywać 3 października. Do tego momentu miała zostać sformułowana alternatywna analiza autorstwa pionu DŚ, do czego jednak nie doszło. Strona milicyjna miała pracować autonomicznie, nie chciała też – mimo interwencji i sugestii BŚ MSW – zaprezentować oficjalnego stanowiska ani wznowić konsultacji roboczych. Wskazano, że wciąż nie uzgodniono propozycji, które miały być przedstawione do 15 listopada 1989 r.¹⁰⁰

Jest wysoce prawdopodobne, że obstrukcja działań SB na przełomie października i listopada 1989 r. ze strony KGMO wynikała z faktu, iż pion milicyjny stworzył zupełnie inną koncepcję, o której wspominał Dereń. Spotkało się to z ostrą reakcją Pudysza, który 15 listopada 1989 r. wystąpił do komendanta Trzczińskiego z pismem będącym *de facto* listą pretensji¹⁰¹. Do korespondencji miało być załączone pismo dyrektora BŚ MSW „sygnalizujące brak współpracy Komendy Głównej MO w zakresie przekształceń organizacyjno-funkcjonalnych Biura Śledczego MSW i Biura Dochodzeniowo-Śledczego KGMO”¹⁰². Pudysz podkreślił, że prace nad projektem integracji BŚ MSW i BDS KGMO uzgodniono z kierownic-

⁹⁸ AIPN, 3828/4, Notatka dot. restrukturyzacji pionów ścigania karnego, 9 XI 1989 r., k. 28–30.

⁹⁹ *Ibidem*, k. 28.

¹⁰⁰ *Ibidem*, k. 28–29.

¹⁰¹ AIPN, 3828/4, Pismo SVR-2379/89 podsekretarza stanu w MSW gen. bryg. Zbigniewa Pudysza do komendanta głównego MO gen. dyw. dr. Zenona Trzczińskiego, 15 XI 1989 r., k. 7. Do korespondencji załączono „Koncepcję utworzenia Departamentu Spraw Karnych (lub Postępowań Karnych) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”, autorstwa Adama Pałafija, z 3 X 1989 r. (*ibidem*, k. 11–27) oraz notatkę płk. Stanisława Derenia z 14 XI 1989 r. (*ibidem*, k. 8–10). Trzecim załącznikiem miało być pismo dyrektora BŚ MSW (którego jednak nie przesłano) wraz z notatką dot. restrukturyzacji pionów ścigania karnego (chodzi prawdopodobnie o dokument opracowany w BŚ MSW z 9 XI 1989 r., *ibidem*, k. 28–30).

¹⁰² AIPN, 3828/4, Pismo SVR-2379/89 podsekretarza stanu w MSW gen. bryg. Zbigniewa Pudysza do komendanta głównego MO gen. dyw. dr. Zenona Trzczińskiego, 15 XI 1989 r., k. 7.

twem MSW. Wyraził żal, iż komendant główny MO – jeśli miał inny pomysł – nie raczył go o tym zawiadomić, poinformował, że z tematem zapoznał zarówno gen. dyw. Henryka Dankowskiego, I zastępcę ministra spraw wewnętrznych, jak i płk. Jerzego Karpacza¹⁰³. 20 listopada 1989 r. komendant główny MO odpowiedział Pudyszowi, że przekazał Kiszczakowi i Dankowskiemu, zgodnie z terminem do 15 listopada, swoje stanowisko w sprawie zmian organizacyjnych w KGMO i jednostkach terenowych MO, w którym poruszył również kwestię scalenia obu pionów¹⁰⁴.

Rzeczywiście Trzciniński, wypełniając polecenie Kiszczaka z odprawy w Legionowie, przedstawił swoje pomysły w piśmie z 14 listopada 1989 r.¹⁰⁵ Przede wszystkim zaproponował uproszczenie struktur MSW dzięki likwidacji trzech biur: dwóch w KGMO (Operacyjnego i BPG) oraz jednego w MSW (BŚ)¹⁰⁶. Zasugerował, aby w tej ostatniej jednostce utworzyć Departament Dochodzeniowo-Śledczy MSW, powstały z połączenia BŚ KGMO i BŚ MSW, oraz jego odpowiedniki terenowe w postaci wydziałów dochodzeniowo-śledczych w WUSW, a także wydziałów lub sekcji dochodzeniowych (referatów) w DUSW, MUSW i RUSW. Nowy departament miał funkcjonować w ramach MO i podlegać komendantowi głównemu MO, a w terenie zastępcy szefa WUSW ds. MO¹⁰⁷. Według Trzcinińskiego za tym rozwiązaniem przemawiały „konieczność przesunięcia akcentów w zakresie zwalczania przestępczości z zagrożeń politycznych na pospolite; duże obciążenie pracą dochodzeniowo-śledczą Milicji Obywatelskiej oraz praktyczne od wielu lat włączenie pionu śledczego Służby Bezpieczeństwa do prowadzenia postępowań przygotowawczych o przestępstwa pospolite, głównie gospodarcze; dostosowanie struktury pionu dochodzeniowo-śledczego do aktualnego i przewidywanego zagrożenia przestępczością o charakterze politycznym i pospolitym, z zachowaniem ogniw zajmujących się procesowo pierwszą problematyką; przewidywane zmiany w procedurze karnej”¹⁰⁸. Komendant główny MO zaproponował, by departament podzielić na sześć wydzia-

¹⁰³ *Ibidem*, k. 7.

¹⁰⁴ AIPN, 3828/4, Pismo D III 58/89 komendanta głównego MO gen. dyw. Zenona Trzcinińskiego do podsekretarza stanu w MSW gen. bryg. Zbigniewa Pudysza, 20 XI 1989 r., k. 31.

¹⁰⁵ AIPN, 0811/23, Pismo BK-0135/89 komendanta głównego MO gen. dyw. Zenona Trzcinińskiego do wiceprezesa Rady Ministrów, ministra spraw wewnętrznych gen. broni Czesława Kiszczaka, 14 XI 1989 r., k. 122–132 (oraz powtórnie k. 159–169). Zob. także P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

¹⁰⁶ AIPN, 0811/23, Pismo BK-0135/89 komendanta głównego MO gen. dyw. Zenona Trzcinińskiego do wiceprezesa Rady Ministrów, ministra spraw wewnętrznych gen. broni Czesława Kiszczaka, 14 XI 1989 r., k. 122.

¹⁰⁷ *Ibidem*, k. 124.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

łów: I (Informacji i Analiz), II (Postępowań Przygotowawczych Własnych o Przepięstwa przeciwko Konstytucyjnemu Porządkowi Państwa), III (Postępowań Przygotowawczych Własnych o Przepięstwa Pospolite), IV (Nadzoru nad Postępowaniami Przygotowawczymi o Przepięstwa Kryminalne), V (Nadzoru nad Postępowaniami o Przepięstwa przeciwko Działalności Gospodarczej oraz Funkcjonowaniu Instytucji Państwowych i Społecznych) i VI (Ogólny)¹⁰⁹.

W KGMO przyjęto zatem koncepcję, by BDS i BS zintegrować w jedną strukturę służbową, która miała podlegać pionowi milicyjnemu. Oznacza to, że między 7 a 14 listopada w KGMO zrezygnowano ze scalenia pionów milicyjnych (Biura Kryminalnego z BDS) na rzecz połączenia pionu MO (BDS) z SB (BS). Biuro Kryminalne postanowiono zintegrować z BPG KGMO¹¹⁰.

Należy zapytać o to, czy kwestia podporządkowania komendantowi głównemu MO nowego tworu (powstałego w połowie z BS MSW) nie spowodowała opisanego wyżej wzajemnego napięcia na linii Trzcński–Pudysz w październiku–listopadzie 1989 r. Być może KGMO chciała o swoim pomysłе powiadomić najpierw Kiszczaka i uzyskać jego akceptację, z pominięciem Pudysza i Karpacza. Może o tym świadczyć dalszy przebieg wydarzeń, ponieważ – na podstawie zarządzenia nr 097/89 ministra spraw wewnętrznych z 28 listopada 1989 r. w sprawie podziału zadań pomiędzy członków kierownictwa MSW – nadzór nad BS MSW (oprócz biur typowo milicyjnych) Kiszczak powierzył właśnie szefowi Służby Milicji, komendantowi głównemu MO Zenonowi Trzcńskiemu¹¹¹.

Ten ostatni w historii komunistycznego resortu podział zadań wywołał potężne kontrowersje już 27 listopada 1989 r., w trakcie posiedzenia kierownictwa MSW, na którym dyskutowano pomysły Trzcńskiego przedstawione w piśmie z 14 listopada. Zastrzeżenia wprost zgłosił wtedy szef SB, płk Karpacz, który stwierdził, że „trudno się zgodzić z zaproponowanym podporządkowaniem, bowiem wówczas komendant główny Milicji Obywatelskiej nadzorowałby jednostkę Służby Bezpieczeństwa”¹¹².

¹⁰⁹ *Ibidem*, k. 124–125.

¹¹⁰ Zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

¹¹¹ AIPN, 0045/99, Zarządzenie nr 097/89 ministra spraw wewnętrznych w sprawie podziału zadań pomiędzy członków Kierownictwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 28 XI 1989 r., k. 389–390. Podporządkowanie BS MSW komendantowi głównemu MO dostrzegł już P. Piotrowski, *Służba...*, s. 16, przyp. 17.

¹¹² AIPN, 0811/23, Notatka z posiedzenia Kierownictwa MSW w dniu 27 XI 1989 r. godz. 15.00, 27 XI 1989 r., k. 83. We wcześniejszym podziale zakresu działania kierownictwa resortu z 1985 r. nadzór nad BS MSW powierzono gen. dyw. Konradowi Straszewskiemu, któremu podlegały również Biuro Organizacyjno-Prawne MSW i Zarząd I MSW (P. Piotrowski, *Służba...*, s. 15).

W czasie dalszej dyskusji swoje stanowisko przedstawił Pudysz, wg którego to „Służba Bezpieczeństwa powinna mieć wiążące stanowisko w sprawach śledczych”¹¹³. Trzeciński zaapelował, „aby na jednostki organizacyjne MO patrzeć trochę inaczej niż dotychczas”, i zauważył, że to nie on jest inicjatorem połączenia obu pionów i „w każdej chwili może się z tego wycofać”¹¹⁴. Karpacz opowiedział się wprawdzie za integracją, ale przeciw podporządkowywaniu nowej struktury komendantowi głównemu MO. Spór przeciął Dankowski, który „postanowił, iż służbę dochodzeniowo-śledczą należy zorganizować zgodnie z przedstawioną propozycją”, i dodał, że wszelkie sprawy związane z liczbą wydziałów i stanowisk kierowniczych zostaną ustalone w trybie roboczym¹¹⁵.

Dzień później na podstawie zarządzenia ministra BŚ MSW formalnie podporządkowano Trzecińskiemu, co nie oznaczało bynajmniej końca wewnątrzresortowego sporu w tej kwestii, do sprawy wrócono bowiem już w trakcie posiedzenia kierownictwa MSW z 4 grudnia 1989 r.¹¹⁶ Komendant główny MO opowiedział się za tym, aby proponowany Departament Dochodzeniowo-Śledczy MSW, mający powstać ze scalenia BDS i BŚ, podlegał MO, ale jeżeli „decyzja będzie inna, to rezygnuje z połączenia tych jednostek”¹¹⁷. W odpowiedzi Karpacz stwierdził, że „w obecnej sytuacji, a zwłaszcza przy takim zagrożeniu przestępczością pospolitą oraz oczekiwanymi zmianami w strukturze Służby Bezpieczeństwa, nie widzi możliwości nadzorowania zadań należących do SB przez Milicję Obywatelską”¹¹⁸. Dalej wskazał, że jeżeli mają powstać dwa odrębne urzędy centralne, to niewskazane jest podporządkowanie nowego departamentu komendantowi głównemu MO, ponieważ w rezultacie „trzech szefów służb będzie nadzorowało jeden departament”¹¹⁹. Dlatego zasugerował, aby wstrzymać integrację obu jednostek. Ostatecznie postanowiono na razie nie łączyć BDS z BŚ MSW¹²⁰.

Po 4 grudnia 1989 r. nie wrócono już do koncepcji scalenia. Charakterystyczne – na co zwrócił uwagę Zdzisław Czarnecki – że

¹¹³ AIPN, 0811/23, Notatka z posiedzenia Kierownictwa MSW w dniu 27 XI 1989 r. godz. 15.00, 27 XI 1989 r., k. 84.

¹¹⁴ *Ibidem*, k. 85.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ AIPN, 0811/23, Protokół posiedzenia Kierownictwa MSW odbytego dnia 4 XII 1989 r. godz. 15.00–16.40, [4 XII 1989 r.], k. 170–176.

¹¹⁷ *Ibidem*, k. 171.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Ibidem*. W odrębnym dokumencie „Decyzje podjęte na posiedzeniu Kierownictwa MSW w dniu 4 XII 1989 r.” skonstatowano wprost: „Przy omawianiu zmian organizacyjnych w Milicji Obywatelskiej postanowiono, iż należy wstrzymać się od połączenia w jedną jednostkę Biur: Dochodzeniowo-Śledczego i Śledczego” (*ibidem*, k. 177).

wbrew zarządzeniu nr 097/89 MSW z 28 listopada 1989 r. nie doszło do faktycznego podporządkowania BŚ MSW komendantowi głównemu MO¹²¹.

W SB kwestię integracji obu pionów poruszono na początku 1990 r. w projekcie meldunku do Kiszczaka, gdzie Karpacz kompleksowo podsumował dotychczasową reformę¹²²: „Przeprowadzone zostały badania i dokonano wnikliwej analizy możliwości i zasadności połączenia pionu śledczego SB z pionem dochodzeniowo-śledczym MO. Stwierdzono, że różny zakres funkcjonalny SB i MO nie uzasadnia łączenia jednostek organizacyjnych realizujących zadania procesowe tych służb. Wpłynęło to na decyzję o podporządkowaniu pionu śledczego szefowi Służby Bezpieczeństwa MSW”¹²³. Dodał: „W jednostkach śledczych SB, po analizie i aktualizacji zadań, nastąpi zmniejszenie stanów etatowych i obsady kadrowej, co umożliwi skierowanie 206 funkcjonariuszy do pionu dochodzeniowo-śledczego Milicji Obywatelskiej”¹²⁴. Z kolei na początku marca 1990 r. w zbiorczej informacji dotyczącej struktury i zadań realizowanych przez SB skonstatowano, że nadzór nad BŚ MSW sprawuje szef SB płk Jerzy Karpacz¹²⁵.

W milicyjnych dokumentach planistycznych na temat struktury mającej powstać Policji, opracowanych w lutym¹²⁶ i kwietniu¹²⁷ 1990 r., konsekwentnie zakładano istnienie odrębnego pionu dochodzeniowo-śledczego, na poziomie centralnym reprezentowanego przez Biuro Dochodzeniowo-Śledcze (I wersja) lub Departament Dochodzeniowo-Śledczy (II wersja) KGP, a w terenie przez wydziały dochodzeniowo-śledcze. Nie dziwi zatem, że w połowie czerwca, gdy formowano KGP, w jej ramach powołano Biuro Dochodzeniowo-Śledcze¹²⁸. Na początku lipca z kolei określono typową strukturę komend wojewódzkich Policji, w której wskazano Wydział Dochodzeniowo-Śledczy (WDS)¹²⁹. W połowie września wprowadzono regulamin organizacyjny BDŚ KGP, w którym wskazano:

¹²¹ Zapiski z rozmowy ze Zdzisławem Czarneckim, 4 V 2021 r. (w zbiorach autora).

¹²² AIPN, 01627/1, Meldunek (projekt, I wersja), 10 I 1990 r., k. 74–77.

¹²³ *Ibidem*, k. 74–75.

¹²⁴ *Ibidem*, k. 75.

¹²⁵ AIPN, 01627/1, Informacja dot. struktury i zadań Służby Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, 8 III 1990 r., k. 21–22.

¹²⁶ AIPN, 1591/146, Notatka w sprawie projektu struktury organizacyjno-funkcjonalnej Policji tworzonej w Rzeczypospolitej Polskiej, 14 II 1990 r., k. 2 *dorso* oraz 7–10.

¹²⁷ AIPN, 01305/677, Struktura organizacyjno-funkcjonalna i etatowa Policji RP (druga, poprawiona wersja projektu), 2 IV 1990 r., s. 13, 19–20, 33–38, 45–51 maszynopisu.

¹²⁸ GAP, KGP, 42x/1, Zarządzenie nr 1/90 komendanta głównego Policji w sprawie organizacji Komendy Głównej Policji, 15 VI 1990 r., k. 1–5.

¹²⁹ *Ibidem*, Zarządzenie nr 3/90 komendanta głównego Policji w sprawie organizacji komend wojewódzkich i rejonowych oraz komisariatów Policji, 5 VII 1990 r., k. 17–77.

„Biuro zapewnia warunki do sprawnej i skutecznej działalności służby dochodzeniowo-śledczej Policji, organizuje i koordynuje wykonywanie przez jednostki terenowe Policji czynności dochodzeniowo-śledczych oraz wzmacnia potencjał wykonawczy tych jednostek w zakresie wykrywania przestępstw i ścigania ich sprawców”¹³⁰.

Z kolei w początkach lipca 1990 r. – na podstawie zarządzenia nr 39 prezesa Rady Ministrów z 4 lipca 1990 r. w sprawie szczegółowego określenia zadań oraz struktury organizacyjnej Urzędu Ochrony Państwa – utworzono Zarząd Śledczy UOP¹³¹. Arkadiusz Nyzio zauważył, że nadanie tej służbie kompetencji w zakresie postępowań przygotowawczych było spowodowane chęcią „klarownego oddzielenia UOP-u od Policji. Gdyby urząd nie posiadał tych uprawnień, rozpoczęte przezeń sprawy musiałyby w procesie karnym prowadzić inny organ, czyli najpewniej właśnie Policja. A to wymuszałyby bliską współpracę obu instytucji”¹³².

Podsumowując powyższe ustalenia, należy wskazać, że w pionach śledczych MO i SB zaszedł zupełnie inny proces niż w strukturach gospodarczych MSW i KGMO. DOG MSW zlikwidowano i nie powołano zamiast niego innej tego typu struktury (nastąpiło to z opóźnieniem), a BPG KGMO połączono wewnątrzpolicyjnie z pionem kryminalnym¹³³. Piony śledcze zaś *de facto* zostały przeniesione do nowych struktur podległych MSW w postaci BDS KGP i WDS KWP oraz Zarządu Śledczego UOP jako ich wyodrębnione jednostki.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN).

Biblioteka Sejmowa (BS).

Główne Archiwum Policji (GAP).

¹³⁰ *Ibidem*, Zarządzenie nr 7/90 komendanta głównego Policji w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Biura Dochodzeniowo-Śledczemu Komendy Głównej Policji, 15 IX 1990 r., k. 171–176.

¹³¹ Zob. dokument nr 31 [w:] *Historyczno-prawna...*, s. 305–307. Zob. również W. Fonfara, *Zarząd Śledczy – weryfikacja funkcjonariuszy i początki Urzędu Ochrony Państwa*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 18 VIII 2011, wydanie specjalne: *Z okazji 80. rocznicy urodzin Krzysztofa Kozłowskiego, pierwszego Szefa Urzędu Ochrony Państwa*, s. 143–150.

¹³² A. Nyzio, *Rakowiecka w remoncie. Transformacja polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989–1993*, Kraków 2020, s. 406.

¹³³ Zob. P. Borysiuk, *Kwestia likwidacji...*

Źródła publikowane

Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.

Normatywy Departamentu III oraz Departamentu Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa MSW (1956–1990), wybór dokumentów W. Frazik, C. Wilanowski, wstęp, red. i oprac. C. Wilanowski, Warszawa 2020.

Akty prawne

Ustawa z dnia 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach oraz innych ustaw (DzU 1989, nr 34, poz. 180).

Wywiady i rozmowy

Rozmowy ze Zdzisławem Czarneckim, 4 i 6 V 2021 r.

Wspomnienia, wywiady, wywiady rzeki

Fonfara W., *Zarząd Śledczy – weryfikacja funkcjonariuszy i początki Urzędu Ochrony Państwa*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 18 VIII 2011, wydanie specjalne: *Z okazji 80. rocznicy urodzin Krzysztofa Kozłowskiego, pierwszego Szefa Urzędu Ochrony Państwa*.

Lamparski L., *Policja bez tajemnic*, Warszawa 1993.

Opracowania

Borysiuk P., *Kwestia likwidacji Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w okresie 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, nr 20.

Cenciewicz S., Semków P., Węgliński M., *Obsada kierowniczych stanowisk w aparacie bezpieczeństwa w latach 1975–1990. Województwo gdańskie. KW MO/WUSW w Gdańsku [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. 3: 1975–1990*, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.

Dźwigał M., Skubisz P., *Wprowadzenie [w:] Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin 2017.

Galij-Skarbińska S., *Zmiany w strukturze resortu spraw wewnętrznych w drugiej połowie 1989 r. Referat gen. Czesława Kiszczaka – wrzesień 1989 r.*, „Fides, Ratio et Patria. Studia toruńskie” 2018, nr 9.

Judycki Z.A., *Encyklopedia policji. Część biograficzna*, t. 1, Kielce [2011].

Kopka S., *Niebieski związek*, Warszawa 2005.

Musiał F., *Podręcznik безпеki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, wyd. 3, Kraków–Warszawa 2018.

Piotr Borysiuk

Nyzio A., *Rakowiecka w remoncie. Transformacja polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989–1993*, Kraków 2020.

Piotrowski P., *Przemiany w MSW w latach 1989–1990*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4.

Piotrowski P., *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.

Sprengel B., *Generałowie Policji*, Toruń 2019.

Publikacje prasowe

Cierlica E., *W znowie z dochodzeniowcami*, „Gazeta Policyjna” 1991, nr 6–7.

Dyrektorzy Komendy Głównej Policji, „Magazyn Kryminalny 997” 1990, nr 15.

Kopka S., *Konsekwentnie bez emocji. Rozmowa z dyrektorem Biura Śledczego MSW, ppłk. dr. Jerzym Karpaczem*, „W Służbie Narodu” 1985, nr 50–51 (nr specjalny 6/85).

Ślifierz J., *Narodziny*, „W Służbie Narodu. Magazyn Kryminalny 997” 1990, nr 6.

Zmiany kadrowe, „Gazeta Policyjna” 1991, nr 25.

Zmiany kadrowe w KGP, „Gazeta Policyjna” 1992, nr 17.

Netografia

<https://katalog.bip.ipn.gov.pl>

Streszczenie: Artykuł stanowi kontynuację studiów nad transformacją strukturalną Milicji Obywatelskiej w latach 1989–1990. Omówiono w nim planowanie integracji Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej MO oraz Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w wyniku czego miał powstać Departament Dochodzeniowo-Śledczy. W studium drobiazgowo przybliżono wewnątrzresortowy spór w tym zakresie i opisano paradoksalną próbę przejęcia jednego z pionów organizacyjnych Służby Bezpieczeństwa przez struktury milicyjne. Ostatecznie do połączenia nie doszło wskutek oporu przedstawicieli SB przed podporządkowaniem Biura Śledczego MSW komendantowi głównemu MO.

Słowa kluczowe: Biuro Dochodzeniowo-Śledcze, Milicja Obywatelska

Piotr Borysiuk (ur. 1982), magister historii, archiwista, absolwent Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracownik Głównego Archiwum Policji Komendy Głównej Policji. Jego zainteresowania badawcze dotyczą archiwoznawstwa, struktur MO i SB, historii Biura „C” MSW. Autor studiów *Specyfika funkcjonowania archiwów wyodrębnionych w Polsce – aspekty prawno-historyczne i strukturalne. Zarys problematyki oraz Co jest w tych archiwach... Podział zas-*

bu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część I).

The Problem of the Merger of the Investigation Bureau of the Citizens' Militia Headquarters with the Investigation Bureau of the Ministry of the Interior during the Transformation of the Ministry of Interior in 1989–1990

Abstract: This article continues the study of the structural transformation of the Citizens' Militia between 1989 and 1990. It discusses the planning of the integration of the Investigation Bureau of the Citizens' Militia Headquarters and the Investigation Bureau of the Ministry of the Interior, which was to result in the establishment of an Investigation Department. The study takes a close look at the intra-departmental dispute in this regard and describes the paradoxical attempt of militia structures to take over one of the organisational divisions of the Security Service. In the end, the merger did not take place due to the resistance of Security Service representatives to the subordination of the Investigation Bureau of the Ministry of the Interior to the Commander-in-Chief of the Citizens' Militia.

Keywords: Investigation Bureau, Citizens' Militia

Piotr Borysiuk (b. 1982), MA in history, archivist, graduate of the Institute of History of the Jagiellonian University, employee of the Main Police Archive of the Police Headquarters. His research interests include archival studies, the structures of the Citizens' Militia and the Security Service, and the history of the "C" Office of the Ministry of the Interior. Author of the study *Specyfika funkcjonowania archiwów wyodrębnionych w Polsce – aspekty prawno-historyczne i strukturalne. Zarys problematyki* [Specific Nature of the Functioning of Classified Archives in Poland – Legal-Historical and Structural Aspects. An Outline of Issues] and *Co jest w tych archiwach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia* [What's in the Archives... A Breakdown of the Archival and Record-keeping Resources of the Communist Ministry of the Interior in 1989–1992. Identification of the Issue] (Part I).